

# 100 jaar geleden, het ontstaan van de eerste zuivelfabriek in Drenthe, ROGAT.....met het vervolg

door zuivelhistorienederland.nl

**Toen de Coöperatieve Zuivelfabriek te Rogat eind 1977 zijn deuren voorgoed sloot, werd het oudste zuivelbedrijf in Drenthe toegevoegd aan de rij van bedrijven in het DOMO werkgebied, welke op grond van noodzakelijke kostenbesparing de werkzaamheden hebben moeten staken.**

**Het in 1940 toegevoegde filiaal te Meppel bleef nog tot 19?? als centraal distributiepunt in Zuidwest-Drenthe bestaan.**

*Hier een korte tekst over het ontstaan aangevuld met aantekeningen uit de jaarverslagen van deze zuivelfabriek, de eerste Coöperatieve zuivelfabriek in Drenthe. Gebruikte bronnen zijn in de tekst aangegeven als (x) en te vinden aan het eind van dit verhaal.*

## **Het begin**

Dat de eerste zuivelfabriek, in De Wijk tot stand kwam was niet geheel toeval. Doordat de prijzen in de voorafgaande jaren, (1850-1877), vooral gunstig waren in het zogenaamde "zuivelgebied", was men, juist daar, nogal eenzijdig georiënteerd geraakt op de melkveehouderij.

In deze streken, voor Drenthe het gebied rondom Meppel, moest men bijna geheel leven van de opbrengst van de boter - verkocht op de Meppeler botermarkt.

Op de zandgronden, waar men geduchte armeren gronden, soberder leefde en men meer een gesloten huishouding had, nog voornamelijk bestaande uit ruilhandel, bemerkte de boer - in eerste instantie - minder van de wisselende marktprijzen.

Toen de boterprijzen gedurende de "grote landbouwcrisis", - 1878 tot 1895 (1) - dramatisch zakte, was dat voor zuivelgebieden als De Wijk een ramp.

Omdat het Drentsche Landbouw Genootschap (D.L.G.) veel heeft bijgedragen aan de oprichting van de eerste zuivelfabrieken in Drenthe lezen we eerst wat Homan, oud secretaris van het D.L.G., er over schreef in het gedenkboek uitgegeven bij 100 jarig bestaan van dit genootschap in 1947 (2).

In 1887, kwam in bijeenkomsten, voor het eerst de fabriekmatige zuivelbereiding ter sprake. Er wordt, tijdens de D.L.G. bestuursvergaderingen, in dat jaar een rapport besproken, wat is uitgebracht door een eerder dat jaar ingestelde commissie. De genoemde commissie had een, door drie boeren opgericht, roomboterfabriekje opgezocht in Kloosteranjum bij Berlikum (Fr). De eigenaren kregen, in hun 60 m<sup>2</sup> grote fabriekje, uit 31 liter melk 1 KG goede boter. Maar wat waarschijnlijk het meeste heeft aangesproken, was dat dezelfde mensen fl. 3,- tot fl. 4,- boven de hoogste notering op de Leeuwarder markt ontvingen. (Per 40 KG, de hoogste gemiddelde prijzen in 1887 waren F1 48,- per 40 KG )

In dezelfde vergadering werd door een uitgenodigde *deskundige* (Rinkes Borger, directeur van een zuivelfabriek te Leiden), een pleidooi gehouden voor de fabriekmatige boterbereiding; *'er moest betere kwaliteit komen waardoor de kunstboter weer werd verdrongen door de echte boter'*.

Blijkbaar maakte een en ander de meeste indruk op de boeren in De Wijk, want op 20 januari 1888 werd onder leiding van de toenmalige voorzitter van het D.L.G., W. J. Boelken, een vergadering te De Wijk gehouden om te komen tot de oprichting van een boterfabriek (4). De plaatselijke landbouwvereniging was met een commissie, bestaande uit, o.m. J. Blom te Meppel, W. Arends te Ruinerwold, C. Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst en R. Nijssingh te De Wijk, op kosten van het D.L.G. , al naar een boterfabriek te Elsloo (Fr.) geweest om polshoogte te nemen.<sup>1</sup>

Het was vooral de Meppeler J. Blom. bankier, wijn- lijnkoekenhandelaar en olieslager, die er vanaf het begin voor geijverd heeft dat er een coöperatieve en geen particuliere fabriek zou komen. Toen deze zelfde J. Blom na de oprichting voorzitter wilde worden gaf dat gelijk al problemen en statuten wijziging om dat de Coöperatiewet alleen melkveehoudereigenaar kent.

Op 6 april 1888 deelde de commissie mee, dat nabij de Rogatsluis aan de Hoogeveensche Vaart een stuk grond was aangekocht onder voorbehoud dat de boterfabriek er kwam. Melkveehouders met in totaal 300 koeien hadden de melk reeds toegezegd.

Boer R. Nysing had eerder al een keer opgemerkt dat hij niet alle melk naar de fabriek zou brengen, hij wilde ook thuis nog blijven karnen, zodat zijn dochters bekend bleven met de zuivelbereiding.

De voordelen, vooral voor veel kleinere boeren zou echter groot zijn, daar er nu elke twee weken (?) geld, contant geld, zou komen. De toen bestaande, ruilhandel, tegen winkelwaar en veevoer, zou gaan verdwijnen.

Door middel van aandelen van fl. 100,-, fl. 50,-, fl. 25,-, en fl. 10,- werd het benodigde oprichtingskapitaal (fl 10.000) , bijeen gebracht.

De bouw van de fabriek kon beginnen, de fabriek met de noodzakelijke inrichting zou fl 10.200,- gaan kosten.

Het werk verliep, vlot, de eerste steen werd op 25 september 1888 door J.A.G. Baron de Vos van Steenwijk van den Havixhorst gelegd.

Eind december van dat zelfde jaar was de fabriek gereed (7) en kon de eerste melk worden verwerkt, de officiële opening was op 21 januari 1889.

Tijdens de beginperiode schijnt men hier dagelijks ca. 1400-1700 liter melk verwerkt te hebben en had men voor de bereiding van 1KG boter 26 liter melk nodig.

Uit een bewaard gebleven schets van de plattegrond van deze fabriek blijkt dat men hier aanvankelijk nog ingericht was op een ontromingsproces op basis van de methode-Zwartz. (Afscheppen van de bovendrijvende room in gekoelde vaten).(5)

---

<sup>1</sup> Het volledige rapport werd opgenomen in de Mepper Courant van 21 juni 1888 **Zie Bijlage I**

## Gebeurtenissen in de loop der jaren bij de Coöperatieve zuivelfabriek Rogat.

*Tot 1927 uit diverse bronnen, daarna voornamelijk afkomstig uit de jaarverslagen van C.Z. Rogat, (8) die zich bevinden in het Rijksarchief te Assen.*

14 juni 1888 werd de coöperatieve vereniging opgericht bij notariële acte. (8), jaarverslag 1938.

25 september 1888 werd de eerste steen gelegd door J.A.G Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst.

21 januari 1889 werd de fabriek, die aan de Hoogeveense Vaart in Rogat werd gebouwd, in werking gesteld. (7)

1893 Er werd besloten niet meer per liter, maar per Kg uit te betalen.

1896 In de verslagen van de landbouw van 1896-1897 lezen we dat de Coöperatieve Zuivelfabriek "Rogat" twee stoomketels bezat en een "Stoomwerktuig" met een nominaal vermogen van 7 PK. De 38 andere Zuivelfabrieken in Drenthe noemde zich bijna allemaal "Stoomzuivelfabriek" en hadden maar één stoomketel.

De leveranciers ontvingen alle de afgeroomde melk en karnemelk terug, dat was 95% van de door hen geleverde 'zoete' melk.

In die zelfde, *jaarlijks* uitgegeven, "Verslagen van de landbouw", lezen we in de 1900 uitgaven over de Zuivelfabriek Rogat dat er 114 "deelgenoten" waren die 3,403 mln. liter melk leverde.

De drie door stoomkracht aangedreven centrifuges roomde de melk af, waarvan dan 120.000 Kg goede boter werd gemaakt. Door 16 niet leden met 60 melkkoeien werd 163.282 liter melk á fl. 3,78 de 100 L. betaald, terwijl de leden fl. 3,66 de 100 L ontvingen, 'benevens' de overwinst (nabetaling). De koeien in Rogat gaven gemiddeld 3200 liter melk, wat voor Drenthe erg hoog was. De buurgemeente Koekange en Haalweide hadden een gemiddelde van resp. 2450 en 2750 liter, terwijl de koeien in Odoorn en Zweeloo gemiddeld niet verder kwamen dan 2000 liter melk per jaar.

1902 Er werd een voorstel van J.Thijn, na in 1895 en in 1899 te zijn verworpen, om naar vetgehalte uit te betalen aangenomen Tijdens dezelfde vergadering werd het besluit genomen, dat vanaf 1 mei 1902 af het vervoer van de melk, naar de fabriek, voor rekening van de coöperatie zou komen.

We moeten aannemen, dat hierdoor het melkvervoer niet meer met de hondenkar met paard en wagen zou geschieden.

De notulist van die dagen schreef namelijk, dat het geblaf van de honden alsmede de talrijke melkaanvoerders die transportwijziging wel noodzakelijk maakte.(7) In datzelfde jaar werd de naam van de vereniging gewijzigd in 'Coöperatieve Vereniging Stoomzuivelfabriek 'Rogat' te De Wijk (7)

Op 1 oktober 1902 werd J. Osinga directeur hij zou dit tot aan zijn dood, op 7 oktober 1937 blijven. (zie 1937) Wie voor hem de dagelijkse leiding had over de fabriek is mij niet bekend.

1914-1918 De gestadige groei van de vereniging en de verbetering van het bedrijf, werd in augustus 1914 onderbroken door de eerste wereldoorlog.

Wel was ons land hierbij niet direct betrokken, maar de ontredde was groot. Het vee werd geslacht, er was weinig veevoeder, zodat de hoeveelheid melk sterk daalde.

In de oorlogsjaren trad 'Rogat' ook toe tot de in 1897 opgerichte Bond voor Coöperatieve Zuivelfabrieken in Drenthe. Het invoeren van de verschillende crisiswetten maar ook het besluit, in september 1918 genomen om een toeslag op de afgeleverde boter uit te keren, voor alleen Bondsleden, had duidelijk voordelen.

B. H. Eelkman Rooda, uit De Wijk, de later voorzitter van de vereniging,, was van 1913 tot 1919 Secretaris en van 1919 tot 1927 voorzitter van de Drentse Zuivel Bond

Gedurende de jaren van de eerste wereldoorlog liepen de prijzen van de zuivelproducten sterk omhoog. In de oorlogsvoerende landen was een sterke vraag naar melkpoeder, gecondenseerde melk en caseïne Dit verhoogde de prijs van de andere producten die van ondermelk werd gemaakt

De oorlog eindigde in 1918, doch direct daarna volgde een - Spaanse - griepepidemie van zeer grote omvang. (10)

1925 In januari kreeg het bestuur toestemming van de ledenvergadering om een grote verbouwing, voor een eigen kaasmakerij te laten plaatsvinden. De verwerking en de afzet van de ondermelk gaf de laatste tijd steeds meer problemen. Bij vele, vooral grotere, boeren werd namelijk de hoeveelheid ondermelk die van de fabriek terugkwam te groot.

1926 Een nog al "lastige" verbouwing van de fabriek.

1927 Eerste gedrukte exemplaar van het jaarverslag. (8)

In dat jaar werden een nieuwe kaasbak een melktank en een karnkneder aangeschaft. De vorige karnkneder was van 1911 en kon niet meer gerepareerd worden.

Van de totaal 4,7 mln. Kg ontvangen melk werd ruim 2 mln. gebruikt voor kaasproductie De 112.000 Kg gemaakte boter bracht gemiddeld fl. 2,04 per Kg op.

Geproduceerd werden dat jaar:

5731	Edammer kazen		20+
63043	"	"	40+
9442	Gouda	"	40+
441	Leidsche	"	20+
45	Rand	"	20+
296	"	"	40+

De onkosten waren gemiddeld fl. 1,29 per 100 Kg. Melk.

1928 Volgens het verslag uit dat jaar, kregen 34 leden het diploma van zindelijkheid. Dat was nog een veel te laag percentage. De onkosten waren gelukkig gezakt ten opzichte van dat jaar er voor met 7 cent tot fl. 1,22 / 100 Kg.

1929 Dat de melk niet altijd even goed was naar de wens van de fabriek lezen we in bijna alle verslagen, ook in dit verslag, klachten over de slechte melk die er geleverd werd door de leden. Slechts 12, van de 200, kregen een diploma van zindelijkheid. Maar....de onkosten zakten verder naar fl. 1,16 per 100 Kg verwerkte melk.

1930 Eerste kaasmaker A.Hofstra vertrekt naar Nijeveen, J.Ronner uit Diever neemt zijn plaats over.

De twee aangeschafte kaasbakken, van 3500 liter bevallen uitstekend. De boter bracht

nog maar fl. 1,59 per Kg op. De onkosten waren weer met 4ct/100 Kg gezakt. Er werd 'gedreigd', voor de alcoholproef, dit in verband met de vaak zure melk die werd ontvangen, de 21 diploma's voor schone melk waren nog steeds niet voldoende.

1931 In dit jaar moest de oudste medewerker, die 28 jaar in dienst was geweest, wegens ziekte ontslag nemen. Er werd een nieuwe nortonpomp aangeschaft evenals een vrachtwagen. (De eerste ?)

Door de (landbouw)crisis, die de gehele wereld teisterde waren de prijzen voor melkproducten en granen tot ver beneden de kostprijs gedaald Het bedrijf werd vereenvoudigd, ten gevolge waarvan een deel van het personeel kon worden ontslagen.(?) Ook werden drastische loonsverlagingen toegepast (10) Hierdoor zakten de kosten, deze gingen naar, fl. 1,01 per 100 Kg.

De melk die word ontvangen word schoner, 72 leden ontvingen daarvoor een diploma.

1932 De kosten werden steeds lager, nog maar 81 cent per 100 Kg melk. De vertrekkende monsternemer en een tijdelijke werkmans werden niet vervangen.

Dit jaar 58 diploma's voor prima melk.

1933 Personeelslid L. Boers moest in militaire dienst en word niet vervangen.

De gezamenlijke runderhorzelbestrijding gaat dit jaar niet door in verband met onder anderen de slechte medewerking van de leden, de te hoge kosten, maar ook leek het vele leden niet zinvol, omdat rond het 'melkgebied' van Rogat niks aan de bestrijding werd gedaan.

In die tijd was voor de veehouderij, de in 1932, ingestelde Crisis-Zuivelwet van grote betekenis. De leden ontvingen van de Regering, dit jaar fl. 5,- per Koe als pleister op de grote financiële wonde.

Deze toeslag word, met een onderbreking in de oorlogsjaren 1940-1945, (en nog enkele jaren daarna toen het juist andersom was gesteld), tot aan het voorjaar van 1968 doorbetaald). De kosten waren 79 cent per 100 Kg melk en met inbegrip van reserve / rente en afschrijving 82 cent. 109 Leden kregen het toch wel begeerde, diploma voor schone melk.

1934 Het nieuwe kantoor kwam in het najaar gereed. Net als in voorgaande jaren kon men de zelf, voor runderhonselbestrijding, aan de fabriek 'bekomen'. De kosten waren gezakt tot 79 cent en 125 leden ontvingen een diploma.

1935 Geen belangrijke mededeling dit jaar. De kosten bleven even hoog en 111 leden ontvingen het diploma.

1936 De Stoomketel werd afgeperst, goed gevonden en weer ingemetseld.

De bedrijfskosten per 100 Kg verwekte melk waren 71 cent en 103 leden ontvingen het diploma voor goede melk.

1937 Directeur J Osinga overleed dat jaar. J.Osinga was, in Rogat, directeur van 25 augustus 1902 tot 7 oktober 1937. Daarvoor had hij kort gewerkt, in dezelfde functie in Roden. Het was een man, aangenaam in de omgang die leefde voor de fabriek. (8 )

Hij was in Drenthe een van de eerste die het belang van een eigen kaasmakerij inzag. In januari 1925 word dan ook het besluit genomen om het bedrijf te verbouwen voor het maken van kaas. Hij was een voorstander van het in eigen handen houden van de verkoop van de gemaakte producten.

In zijn tijd was de fabriek sterk gegroeid, maar ook veranderd, de melkverwerking was gestegen van 3,4 mln. naar 6,5 mln. per jaar. Het aantal leden was bijna verdubbeld van 114 in 1900 tot 213 in 1937. (Met ongeveer 1900 koeien).

"Zijn vaak geestige en kritische opmerkingen zullen als herinnering achter blijven....Hij ruste in Vrede", aldus de mooie woorden in het jaarverslag van 1937.

Uit de 60 sollicitanten word als opvolger gekozen J. Klaversma, Directeur van de Coöperatieve zuivelfabriek "Eureka" te Binnenwijzend (NH). Hij was in 1931 afgestudeerde aan de Zuivelschool te Bolsward. Heer Knol (?) had het waargenomen tijdens de vacature.

Voor het transport van melk en kaas word een nieuwe vrachtwagen aangeschaft.

In de omgeving van Rogat heerste een ernstige mond en klauwzeerepidemie.

In het zelfde jaarverslag van 1937 een oproep aan de leden om vooral mee te doen aan de TBC bestrijding en enkele tips voor het leveren van deugdelijke melk.

De kosten waren gestegen tot 85 cent per 100 Kg verwerkte melk, veroorzaakt door het stijgen van de prijzen der hulpstoffen maar ook door de kleinere melkaanvoer. Van 6.61 mln. naar 6,45 mln. Kg).

1938 Dinsdag 14 juni 1938 had er een herdenking plaats, n.a.v. het feit dat het 50 jarig geleden was dat "De Zuivelfabriek in Rogat was opgericht.

Van de 43 leden bij de oprichting was alleen boer J.M. Hilligjes 50 jaar lid en ook nog leverancier van de vereniging.

Machinist W. Leuge ging na 35 jaar in Rogat gewerkt te hebben met pensioen.

Aangeschaft werden een roestvrijstalen APV pasteurisatiesysteem met platenkoelers, 2 schuimloze Westfalia centrifuges van 5000L/uur, flessenspoelmachine en een papketel.

De meeste voorzien van aangekoppelde elektromotoren waardoor vele drijf riemen overbodig zijn geworden.

Het bedrijf werd toen reeds geheel elektrisch gedreven. (zie 1939!)

Er waren in 1938 12 melkritten.

De 'ingehouden' kosten waren 82 cent per 100 Kg.

De ondermelkproducten zoals kaas, melkpoeder, condens e.d. brachten niet veel op in die dagen, vandaar de oproep aan de leden om (op de fabriek) aangezuurde ondermelk als veevoer te gebruiken.

(korte samenvatting over ontstaan van de D.O.M.O. achterin verslag).

In dit verslag ook een, later vaak terugkerend, verzoek om vooral niet te voeren met kuilvoer tijdens het melken en in de koude periode van maart en april dit voeren geheel te staken. Dit in verband met de slechte melk, die sterke boter gaf en losse kaas.

1939 De grote verbouwing is bijna voltooid er kwam een totaal nieuw waterleidingnet en een nieuwe elektrische installatie.

In dat jaar werden 2 geëmailleerde tanks, van elk 18.000 liter, voor het aanzuren van de ondermelk en een 10.000 liter grote weikuijper aangeschaft

1940 Door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog waren de vraagstukken. die enkele dagen voor de 10e Mei 1940 voor het zoveelste grijze haar zorgden op het hoofd van hen, die dagelijks betrokken waren bij het wel en wee van de zuivelfabriek, hielden op vraagstukken te zijn. De afzetcrisis was meteen geliquideerd. Daarvoor in de plaats kwamen boter, kaas en melkdistributie, aanvoerproblemen door het wegvallen van auto-transport, productiebeperking door brandstofgebrek.

Het bedrijf van Kingma te Meppel komt er bij.

De verbouwing, vlak voor het uitbreken van de oorlog begonnen en onder leiding van Bonds-Architect Boelens was verricht, werd in juni 1940 voltooid. Er was een bijna geheel nieuwe inventaris aangeschaft met bemiddeling van de Technische Dienst van het F. N. Z. te Utrecht.

*“Door het verdwijnen van alle drijfriemen, alles word nu elektrisch aangedreven, maakte het geheel een zeer nette indruk”.*

1941 t/m. 1944 De verslagen van 1941 t/m. 1944 ontbreken in het P.D. Archief.

Naast het in 1940 al genoemde nog het volgende:

Net als in de eerste wereldoorlog, werd ook nu weer het rundvee in grote getale geslacht, zodat er steeds minder melk voor de verwerking aan de fabrieken kwam.

Was de hoeveelheid verwerkte melk. voor de oorlog al meer dan 6,6 mln. Kg, in deze donkere jaren zakte het aanbod tot minder dan 4 mln. Kg.

Uit o.a. de - Drentsche Zuivel - Bond verslagen halen we de volgende gegevens.

	mln. kg. melk	vet %	ct/ kg.	leden
1939	6,66 mln.Kgm-	3,58%	6,11	217
1940	5,81	3,54	7,54	217
1941	5,08	---	---	--
1942	---	---	---	--
1943	3,70	---	---	--
1944	3,97	3,52	---	--
1945	4,13	3,53	18,15	--
1946	4,60	3,65	18,65	210

Directeur was nog steeds J. Klaversma, terwijl B.H Eelkman Roorda al vanaf 1931 Voorzitter was. Men werd lid van het N.C.Z. - de Drentse verkooporganisatie.

1945 Er werd dat jaar totaal fl.750.000,- aan de veehouders uitbetaald. Ruim 90% van de veehouders is lid van de Gezondheidsdienst voor vee in Drenthe

1946 In dat jaar werd er een tweede auto aangeschaft, een Ford truck. Voor het vervoer van melk kwam er een melktransport tank. Er was nog steeds rantsoenering van de consumptiemelk.

1947 De C.A.0. voor de Zuivel trad in werking. (Per 1 Mei 1948).”Het gaf veel administratieve rompslomp”, aldus de directeur, zondagsarbeid en arbeid vóór 6 uur werd extra betaald.

1948 en 1949 ontbreken de jaarverslagen in het P.D. Archief.

Op 24 februari 1949 vertrekt directeur J. Klaversna naar de Coöp. Zuivelfabriek van Winterswijk. De opvolger werd J. Tuinstra, ook weer een 'zuivelschool' man die zijn diploma in 1942 in Bolsward had behaald. Hij was voordat hij in Rogat kwam al assistent Directeur geweest in Bergem en directeur in Sexbierum, beiden in Friesland.

1950 De aanschaf van een volautomatische vul en sluitmachine voor flessen.

De Regering verlaagde de garantieprijs van de melk met 0,5 cent per Kg tot 17,5 cent, (3.5% vet).

In de oorlogsjaren was het accent van het boter- en kaasbedrijf verlegd in de richting van de melkinrichting. Reeds voor 1940 hield Rogat zich op zeer bescheiden schaal bezig met de "zoetmelk" verkoop in Meppel.

Naast de firma Jonkman, die reeds vele jaren als melkhandelaar af nemer was van Rogat, was de grootste melkverkoop in handen van de plm. 26 "melkboeren" en het particuliere bedrijf van de fa. Kingma. Door het uitbreken van de oorlog werd alles anders.

Op 6 september 1940 nam Rogat het bedrijf van de fa. Kingma te Meppel over en tevens de daarbij behorende melkverkoop. Er werd in de Dirk Jacobstraat een nieuw pand gebouwd.

Door de standaardisatie van drinkmelk op 21/2 % vet werden de "melkboeren" gedwongen voor hun melkverkoop de fabriek in te schakelen.

Na de oorlog werd de combinatie veehouder melkhandelaar verboden en kwam de gehele melkhandel in handen van de fabrieken met loonventers of zelfstandige melkhandelaren.

Oorspronkelijk waren er vier zuivelbedrijven bezig melk in Meppel te verkopen, n.l. de bedrijven te Kolderveen, Nijeveen, Havelte en Rogat. Daarvan bleven ten slotte Nijeveen en Rogat over

1951 In de fabriek werden vele vernieuwingen uitgevoerd. De 8 mln. Kg aangevoerde melk werd dat jaar verwerkt tot:

192.000	Kg	Boter
155.000	Kg	Volvette kaas
84.000	Kg	40+ kaas
21.000	Kg	Caseïne
1457.000	L	Losse melk voor consumptie
106.000	L	Gepasteuriseerde melk
117.000	L	Gesteriliseerde melk
3.510	L	Koffiemelk
6.900	L	Slagroom
70.000	L	Karnemelk
88.000	L	Yoghurt
22.000	L	Chocolademelk
236.000	L	Karnemelkse pap
26.000	L	Pap en Vla soorten.

1952 Veel leidingen in de fabriek werden vervangen door roestvrij staal. Er kwam een nieuwe vrachtwagen. Met ingang van 1 april 1953 werd de Regeringsbemoeying gestaakt.

1953 Het verslag van de 65 jarige ontbreekt op het P.D.Archief.

1954 De fabriek verwerkt 8,66 mln. Kg melk, met een gemiddeld vetgehalte van 3,82% en betaald 25 cent / Kg aan de boer.

1955 Geen aantekening, dwz niets bijzonders!!

1956 In de nu volgende jaren komen we steeds de alarmkreet van directeur Tuinstra tegen, over de moeilijkheden om voldoende maar vooral geschikt personeel te verkrijgen.

1957 Een grote verbouwing.

De afzetmogelijkheden van de producten was 'catastrofaal' slecht. 1,7 mln. liter onder-



melk en 1,9 mln. liter wei ging naar de veehouders. Maar ook 0,9 mln. liter ondermelk en ruim 1 mln. liter volle melk naar de DOMO.

1958 Er zijn dit jaar minder problemen met de afzet.

Wel met het personeel, vooral bij jongere personeelsleden waren er veel mutaties.

Het was het eerste jaar dat er meer dan 10 mln. Kg melk werd ontvangen. (11 mln. Kg met 3,93% vet gem.).

Dat Nederland weer herrees uit de moeilijke jaren van vlak na de oorlog, kunnen we zien aan de klacht over de lange levertijd van de benodigde machines.

1959 Het optimisme van vorig jaar is wat minder, er moet 2,3 mln. liter melk naar de DOMO en de boeren zijn dit jaar goed voor afname van 1,3 mln. liter ondermelk. 30% Van de wei gaat naar de boeren, (waar bleef de rest?)

1960 Directeur Tuinstra heeft elk jaar in het jaarverslag wel een verhaal, waarin hij duidelijk laat blijken dat hij van mening is dat de Nederlandse boer niet voldoende deel neemt aan de welvaart. De betaling van zijn product met name de melk is niet in verhouding met de uren die hij moet maken. (Melkprijs ongeveer 29 cent / Kg).

1961 Het waren de jaren van grote overproductie van zuivel en melk.

Door onvoorziene omstandigheden (?) gaat de fabriek van Nijeveen in mei 1962 dicht, de melk gaat naar Kolderveen. De productie van consumptiemelk wordt echter gestaakt en gaat naar Rogat, waardoor Rogat de alleenverkoop in Meppel kreeg.

1962 Het filiaal, aan de Commissaris de Vos van Steenwijkstr, te Meppel kwam "pas" op 25 april 1963 gereed en werd op 21 juni 1963, toen Rogat precies 75 jaar bestond, officieel in gebruik genomen.

De verkoop, van melk- en zuivelproducten had zich in de afgelopen jaren niet alleen tot de stad Meppel beperkt, maar zich uitgebreid tot de gehele Zuidwesthoek van Drenthe en een aangrenzend deel van Overijssel

Deze ontwikkeling heeft er toe geleid, dat de melkinrichtingsector van Rogat het belangrijkste onderdeel van het bedrijf werd ten koste van de kaasbereiding.

1963 Het Jubileum nummer van het 75 jarig bestaan op 21 juni 1963, ontbreekt op het P.D.Archief.

1964 Weinig verloop van het personeel, "mede doordat wij slechts weinig jongeren in dienst hebben". (zie 1965)

Met de "onrendabele" kleine kaasmakerij wordt gestopt, het overschot van de ondermelk, totaal 4,7 mln. liter, gaat naar de DOMO.

De uitbetaalde melk behoort tot een van de hoogste in Drenthe. (35 ct /Kg).

1965 Een grote verbouwing van de melkinrichting.

Problemen met het aantrekken van ongeschoold personeel, nodig door de zich gestaag uitbreidende omzetten in de afdeling melkinrichting. De 5 daagse werkweek en het overbruggen van de helaas steeds veelvuldiger voorkomende langdurige ziektegevallen onder het oudere personeel.

1966 Bouw nieuwe kantoren en vergaderruimte. Het is "doelmatig van opzet en representatief".

Er gaat, van de bijna 12 mln. kg ontvangen melk, 5 mln. liter naar de DOMO, waaronder bijna 1 mln. liter volle melk.

1967 De functie van centrifugist kan wegens gebrek aan belangstelling niet worden opgevuld. Per 1 november 1968 1¼ uur korter werken.

**1968 In Drenthe kwam een grote zuivelconcentratie tot stand. Zie bijlage II**

Een groot aantal Coöperatieve zuivelfabrieken besloten met ingang van 28 april 1968 een Gemeenschappelijke Exploitatie (G.E.) te vormen in DOMO-BEDUM verband.

Volgens de slot tekst in het laatste jaarverslag, waren de voordelen wel duidelijk: meer macht door bundeling van veel melk, meer mogelijkheden door onderlinge verschuiving, interne reorganisatie en sluiting van onrendabele bedrijven, reorganisatie van het melkvervoer, beperking van het tanktransport, doelmatige investering, centrale productieplanning opheffing onderbezetting enz. enz.

Het betekende echter ook een vergaande prijsgeven van de zelfstandigheid en vrijheid der plaatselijke fabrieken; een opoffering, die hier en daar nog al moeite koste.

Na intensief en langdurig beraad is het bestuur van Rogat tot de conclusie gekomen, dat het ook voor haar bedrijf zeer moeilijk, zo al niet onmogelijk zal worden in de toekomst alleen en zelfstandig te blijven doorgaan.

1969 Op 1 januari 1969 word de toetreding tot de GE een feit en verloor zij na tachtig jaar te hebben bestaan in wezen haar zelfstandigheid.

Een wat triest einde van de eerste en oudste coöperatieve zuivelfabriek in Drenthe.

Het bedrijf bleef nog wel enkele jaren melkontvangst station, wat een - klein - deel nog verwerkte voor consumptiemelk e.d.

Aan het eind van 1969 werd het naburige bedrijf te Haalweide stilgelegd. Van de daar aangevoerde melk word ruim 30% naar het bedrijf te Rogat overgebracht.

1971 In dat jaar werd, door de ontwikkeling van het tank melken ook melk ontvangen van enkele leden van het bedrijf te Koekange

1972 Het bedrijf te Rogat werd aangepast voor het ontvangen van tankmelk via de RMO.. Boven de in bussen aangevoerde melk van ruim 15 mln. Kg werd in dit jaar ook nog ruim 2,5 mln. Kg tankmelk ontvangen.

Minder goed was de ontwikkeling van de afzet via het straatkanaal van melk en melkproducten hetgeen werd veroorzaakt doordat het winkelkanaal zich steeds intensiever met de verkoop van deze producten bemoeide.

1973 en 1974 ontbreekt

1975 Op 1 mei 1975 wordt de ontvangst van bussenmelk aan het bedrijf te Rogat beëindigd als gevolg van de ontwikkeling van het tankmelken.

1977 Door de noodzakelijke schaalvergroting van de productiebedrijven in het DOMO-BEDUM verband en om het om economische redenen zo laag mogelijk houden van de onkosten viel midden 1977 het besluit, dat het bedrijf te Rogat moest worden stilgelegd. Eind van dit jaar werd het bedrijf stilgelegd, terwijl het filiaal te Meppel als distributiepunt in het Zuidwest-Drenthe nog tot 19?? bleef. Zie Bijlage III

## Bijlage I

### **Rapport onderzoek naar de wenschelijkheid van het oprigten eener boterfabriek.**

*Stond oorspronkelijk afgedrukt in de Mepeler Courant van 21 Juni 1888*

Honderd jaar later – in 1988 - opnieuw uitgegeven, omdat dit rapport de aanzet was geweest voor de eerste zuivelfabriek in provincie Drenthe.

Hier een – vertaalde – weergave, met aanvullingen over deze 1e fabriek, uit deze 'heruitgave' van 1988

### **Rapport onderzoek naar de wenselijkheid van het oprichten van een boterfabriek**

#### DE WIJK

In een op de 18<sup>e</sup> oktober gehouden vergadering van de Landbouwvereniging „de Wijk en Omstreken" werd op voorstel van het Bestuur een commissie van drie leden benoemd, om een onderzoek in te stellen naar de wenselijkheid van het oprichten van een boterfabriek in deze buurt.

Die commissie, bestaande uit de Heren R. Nijsingh, J. S. Hooiweide en A. H. Pol, werd uitgenodigd de te Elslo bestaande fabriek van Mr. L.G. Verwer te bezoeken en schriftelijk verslag van haar bevindingen bij het bestuur in te leveren.

Op uitstekende wijze kweet zij zich van haar taak, elk haar leden deelde zijn bevindingen aan het bestuur mee, en wanneer nu die drie verslagen tot een geheel verenigd worden, dan geschiedt dit alleen om aan belangstellenden een gemakkelijk overzicht over de zaak te verschaffen.

De indruk, die de leden en hun echtgenoten van de fabriek te Elslo kregen, was onbepaald gunstig; alleen de ligging der fabriek, midden in het heideveld, aan de straatweg van Noordwolde naar Makkinga, op vrij groten afstand van de boerderijen, die de melk leveren, scheen hun minder goed, maar juist die omstandigheid gaf aanleiding tot de opmerking, dat, wanneer een fabriek met zoodanige minder gunstige ligging goede vruchten afwerpt, een soortgelijke inrichting in een streek als deze, die bovendien het voorrecht heeft grotere boerderijen en betere grond te bezitten, des te beter kan werken.

Aan de welwillendheid van den directeur der fabriek had de commissie het te danken, dat zij terstond bij haar aankomst in de gelegenheid was de boterbereiding te zien.

De melk, die vanwege de fabriek op grote wagens in zeer doelmatige gesloten *blikken emmers*, met afzonderlijke nummers voor elke leverancier, aangevoerd is, wordt na nauwkeurige meting in een vertinden vergaarbak gestort, waarover een doek gespannen is, die als zeef dienst doet; uit welken vergaarbak de melk door een pijp, van twee of drie kleinere zeven voorzien, in de zoogenaamde centrifuge of roomafscheider komt. Zodra de melk daarin is, wordt de room van de melk gescheiden, de room wordt door buizen naar de een zijde, de ondermelk naar de andere afgevoerd in een vergaarbak, waaruit ze na meting, op dezelfde wijze als ze aangebracht aan de boeren terugbezorgd wordt tot een bedrag van vijf en zeventig percent.

De room wordt in een koelbak geplaatst om er 24 uur in te blijven, ze wordt, een weinig zuur bij een warmtegraad van 13 graden Celsius, met een vleugelkarn gekarnd; na afloop der bewerking, welke een uur duurt, is de warmtegraad tot 16 graden geklommen. De warmtegraad is lager dan die bij welke in de boerderijen der commissieleden gekarnd wordt, (met hun wijze van karnen zouden ze de boter nooit groot kunnen krijgen). Aan de grote kracht, waarmede de vleugel in de karn werkt, is het naar hunne mening

toe te schrijven, dat geen hogere temperatuur nodig is, terwijl aan bijmenging van water of melk, om in die temperatuur verandering te brengen, niet gedacht wordt.

Alleen 's winters wordt somtijds van een bus met warm water gebruik gemaakt. Nadat de boter groot geworden is, wordt zij met een grote zeef afgeschept in een met water gevulde ton, waarvan de koud zowat af is, hetgeen zeer spoedig en gemakkelijk geschiedt, omdat de boter wat groter gekarnd wordt dan in deze streek gebruikelijk is. De overblijvende karnemelk, die slechts een weinig zuur is, wordt, na gezeefd te zijn, tot een bedrag van twintig percent aan de boeren teruggebracht. Uit de bovengenoemde grote ton wordt de boter in een kleinere overgebracht naar de zoogenaamde boterkamer, een vertrek naast dat waar karn en roomafscheider staan, om daar met een ronde boterkneder netjes gekneed te worden, zonder er met de handen aan te komen; onder het kneden komt er een weinig zout in; daarop wordt de geknede boter in een kuip gezet, drijvende in koud water, waar ze tot de avond in blijft om dan nog één maal gekneed te worden, daar ze dan beter voor bewerking geschikt is dan onmiddellijk na het karnen.

Bij de commissie rees de vraag, of er gelegenheid is om zekerheid te hebben dat er geen room in de ondermelk achterblijft en om zich van het juiste gehalte der melk te overtuigen; de directeur verschafte - leveranciers - haar die gelegenheid door een proefneming met monsters van verschillende verkopers, waaronder ook een monster ondermelk, en na die proefneming, waarbij de melk met dezelfde kracht waarmede de roomafscheider werkt, rond bewogen wordt, bleek ten duidelijkste het grote verschil in roomgehalte der monsters melk en tevens het volkomen ontbreken van room in de ondermelk. Alle leden waren getroffen door de grote zuiverheid, welke de melk bij de in de fabriek gevolgde behandeling verkrijgt; immers de reeds bij verkopers gezeefde melk met zoowel voor als na de roomafscheiding een veel grotere hoeveelheid onreine bestanddelen achter dan men vermoeden zou. Het gevolg is dus dat men zeer zuivere boter krijgt, die, naar het oordeel der commissie, beter is dan die, welke door de zorgvuldigste botermaaksters hier bereid kan worden, terwijl de fabrikant in de gelegenheid is volkomen gelijkmatige boter af te leveren, wat op het debiet zeer gunstig werkt.

De boter der fabriek kan op de Londense markt een hoge prijs bekomen en wordt in grotere hoeveelheid gevraagd dan men kan afleveren. Wanneer men nu hierbij in aanmerking neemt, dat door aanwending van de roomafscheider volgens proefnemingen op verschillende plaatsen genomen, minstens tien percent meer room van de melk verkregen wordt dan bij de gewone wijze van afroming, dan behoeft, als men om het betere gehalte der fabriekmatig bereide boter aan deze een hogere waarde van tien percent mag toekennen, (wat volgens de commissie niet overdreven is) het voordeel van zoodanige fabriek niet duidelijker te worden aangewezen.

De bij de fabriek te Elslo gevolgde berekening berust daarop, dat er 16 liter melk nodig zijn om één pond boter te maken; bij verreweg de meeste in onze buurt is om dezelfde uitslag te verkrijgen een groter bedrag liters nodig: De prijs, die voor de melk besteed en geregeld wordt naar de boterprijzen der hoogste botermarkt te Leeuwarden, (thans fl. 54,-- per ¼ vat) is 54 cent per 16 liter (3½ cent per liter) of liever voor de room daarvan, omdat 95 percent teruggegeven wordt.

Wanneer nu belanghebbenden weten hoeveel liters hun veestapel oplevert, kunnen zij zelf narekenen of het bij zoodanige prijs der melk voordeliger is hun melk te verkopen dan wel die zelf te verwerken. In de veronderstelling dat weinigen met zekerheid kunnen opgeven hoeveel melk gemiddeld van een koe in het jaar verkregen wordt, geeft de

commissie het volgende voorbeeld: een boer in Noord-Holland, op lichte, onlangs ingepolderde grond, wiens veestapel uit Drents vee bestaat, waarvan jaarlijks een vierde als vaarzen gemolken wordt en die de melk aan de melkinrichting te Amsterdam levert, trekt gemiddeld jaarlijks van elke koe 2920 liter; neemt men nu aan dat in de omgeving van de Wijk iedere koe 2600 liter melk geeft, wat niet overdreven schijnt, en dat de melk voor 3½ cent kan afgeleverd worden, dan zou men jaarlijks van iedere koe fl. 91,-- maken. Zij die thans tweede, derde en vierde soort boter maken, zouden zeker gaarne zoodanige cijfers van hun vee trekken, en zij die een hoger bedrag voor hun, boter ontvangen, zouden bij gelijke opbrengst aan kosten van benodigde materialen, arbeid en moeite, een winst genieten die wel niet onder cijfers te brengen is, maar toch dagelijks door hen wordt gevoeld.

De leden der commissie zijn eenparig van gevoelen, dat in deze omstreken onder meer gunstige omstandigheden, wat ligging en grond betreft, dan te Elslo, een soortgelijke fabriek kans van slagen heeft, wanneer namelijk dezelfde wijze van bewerking wordt toegepast, en wanneer men op genoegzame medewerking kan rekenen van een zeker getal personen, die bereid zijn hun melk af te staan voor zodanige prijs als naar een vasten maatstaf vanwege de fabriek kan uitgekeerd worden.

Het bestuur der Landbouwvereniging zou, na mededeling van het bovenstaande, gaarne een poging wagen om tot een berekening van kosten van zoodanige fabriek te komen. De fabriek te Elslo, die fl. 15000,-- heeft gekost, n.l. fl. 5000,-- ongeveer voor het gebouw en fl. 10.000,-- voor machines enz. en met een personeel van vier personen wordt gedreven, is in staat 8000 liter melk daags te verwerken. Daarin vindt men dus een soort grondslag; intussen moet men bedenken, dat de grond daar bijna niets heeft gekost, dat de woning voor het personeel slechts voorlopig in orde is gebracht en dat de eigenaar zelf de transportkosten der melk draagt; met welke omstandigheden zoowel bij de begroting der oprichtingskosten als bij die der kosten van exploitatie rekening moet gehouden worden.

Oprichtingskosten zijn te ramen op fl. 20000,--, n.l. fl. 5000,-- hoger dan die te Elslo. omdat men voor aankoop van grond en aanbouw van twee woningen voor het personeel fl. 3000,-- en voor bedrijfskapitaal fl. 2000,-- zou moeten uittrekken. Het oprichtingskapitaal zou gesplitst behoren te worden in kleine aandelen van fl. 10,-- en fl. 50,--, zodat ieder melkleverancier ook een aandeel zou kunnen en moeten nemen, wat in 't belang der zaak volstrekt nodig is.

Een berekening van de exploitatiekosten is aan meer bezwaren onderhevig; men kan berekenen dat jaarlijks voor personeel ongeveer nodig zal zijn fl. 2000,--, verdeeld als volgt: bedrijfsboer-directeur fl. 800,--, machinist-stoker fl. 600,--, twee helpers elk fl. 300,--; voor rente, brandstof, onderhoud, transport fl. 1500,--, verdeeld als volgt: 10 pct. van fl. 10000,-- en 6 pct. van fl. 8000,--, zijnde de waarde der gebouwen; een cijfer van fl. 3500,-- schijnt dus nodig en het komt voorzichtig voor, het geheel op fl. 4000,-- te ramen, teneinde zich teleurstellingen te besparen.

# BOTERFABRIEK TE DE WIJK

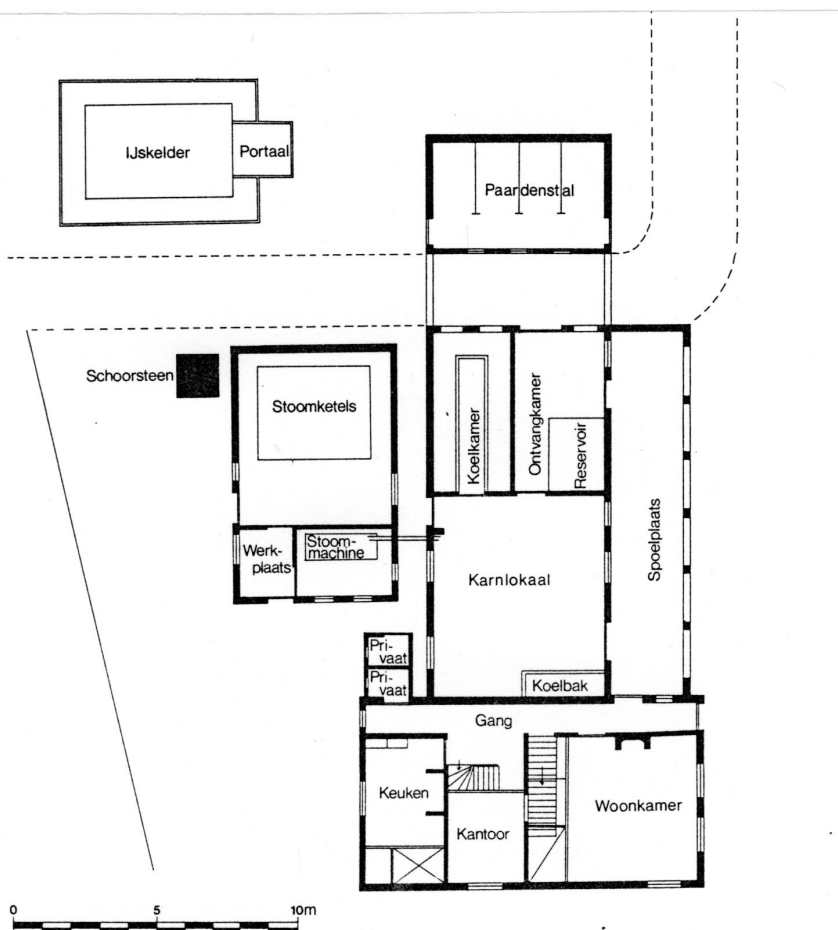
Veehouders, die nog leden wenschen te worden van de op te richten BOTERFABRIEK melden zich daartoe aan bij den heer J. BLOM te Meppel, ten wiens kantore de statuten ter inzage liggen,



**vóór maandag 18 juni 1888**

Namens de Commissie.  
Mr. C. Baron DE VOS VAN STEENWIJK  
Voorzitter.  
W. ARENDS, Secretaris.

*Oproep voor lidmaatschap uit Meppeler-Courant*



*De eerste tekening van de boterfabriek De WIJK, nog gebaseerd op het Swartz-systeem*

## PUBLICATEN



Bij acte, verleden voor den Notaris Jonkheer Meester RUDOLPH OTTO VAN HOLTHE TOT ECHTEN te Meppel, den 21 Junij 1888, is opgericht eene vereeniging onder den naam van

### Coöperatieve Stoom- zuivelfabriek te De Wijk

waarvan afschrift is geplaatst in de Nederlandsche Staatscourant van den 13 Julij 1888, nummer 164, en afschrift is ingeschreven ter griffie van het Kantongerecht te Meppel, op den 2 Julij 1888.

Geschiedende deze afkondiging ter voldoening aan den inhoud van artikel 5 der wet van 17 November 1876 (Staatsblad No. 227.)

De acte was geteekend,

C. de Vos van Steenwijk  
W. Arends  
Mello Baron de Vos van Steenwijk  
H. Lokken  
J. Lokken  
D. Kloeten  
H. G. Broekhuizen  
W. Lubberink  
L. Kloeten  
R. van de Wetering  
H. Kloeten  
H. Kuyer  
A. H. Pol  
Wed. J. Coster van der Woude  
J. W. van de Wetering  
R. Veurman  
C. van de Wetering  
J. Werners  
J. v. d. Woude  
K. Hilligjes  
J. M. Hilligjes  
L. A. Stapel  
A. Pruntel  
L. v. d. Woude  
L. v. d. Linde  
E. ten Oever  
J. Drost  
R. Kok  
A. Preuper  
E. C. Derks  
J. Pruntel  
A. Oosterhof, Wed. A. Bezoen  
Geesje Derks  
L. Pol  
Wed. B. Eppinge—Arends  
R. Derks Dzn.  
H. J. Brouwer  
H. Benak

Op 12 Januari 1889 werd als eerste mededeling de volgende circulaire aan de leden verzonden:

## Coöperatieve Vereeniging Stoomzuivelfabriek te De Wijk

*Het bestuur van genoemde fabriek brengt ter kennis van de deelnemers:*

1. Dat de fabriek in werking komt Maandag 21 dezer.
2. Dat de melk dagelijks in de fabriek moet aanwezig zijn vóór 's morgens acht uur.
3. Dat bij wijze van proef van 21 Januari tot 1 Maart *alleen* 's morgens melk kan worden gebracht.
4. De avondmelk moet dadelijk na het melken in de transportkanen gezeefd worden, waarin ze tot den volgenden morgen moet bewaard worden, door ze in de kelders der deelnemers te plaatsen; (zonder deksels).
5. De kannen moeten na iedere melklevering zorgvuldig gereinigd en op eene koele en frissche plaats bewaard worden; (Zie art. 13 van 't huishoudelijk reglement.)
6. De kannen zijn voor de deelnemers te verkrijgen bij den Koperslager L. VAN DIJK te Meppel vóór of op 19 dezer, op vertoon van een nummerbriefje, ten kantore van den heer BLOM te bekomen, tegen betaling van f 5.90 voor iedere groote en f 4.40 voor iedere kleine bus, met een teems die f 1.40 kost en op de bussen past.
7. Na 1 Maart e.k. moet de melk *twee* maal aan de fabriek worden gebracht en wel 's morgens vóór acht uur en 's avonds vóór half zeven.
8. Als lid wordt voorgesteld T. MULDER te De Wijk met zeven koeijen en twee aandelen ieder groot f 100.  
Die tegen toelating bezwaren hebben, zenden die schriftelijk in vóór 17 Januari e.k. bij den secretaris W. ARENDS.

DE WIJK, 12 Januari 1889.

Namens het Bestuur,  
W. A R E N D S.  
Secr.



## Bijlage II Uit jaarverslag Rogat: 1967-1968-1969

**BESLUIT** Het boekjaar **1967/1968** en ook het nu lopende boekjaar zullen van grote historische betekenis blijken te zijn voor onze, nationale en provinciale zuivelindustrie. Hoe omvangrijk en ingrijpend de gevolgen zullen zijn kunnen alleen de geschiedschrijvers eerst na jaren vaststellen.

Na moeizaam en langdurig overleg. Is uiteindelijk „overeenstemming" bereikt over de vele ingewikkelde regelingen,, die zullen gelden voor de lidstaten bij het ingaan van het Gemeenschappelijk Zuivelbeleid in de E.E.G. Het herhaalde uitstel van de aanvangsdatum maakte de situatie zeer onzeker en het niet bekend zijn met de inhoud van het beleid stelde de zuivelbedrijven voor grote problemen bij hun bedrijfsbeslissingen.

Daarbij kwamen nog enkele minder gelukkige besluiten van de nieuwe Minister van Landbouw, waardoor het evenwicht in het zuivelproductiepatroon waarin het nationaal zuivelbeleid tot nu toe zeer goed was geslaagd, in ernstige mate werd verstoord. Door zijn weigering van een voorgestelde inleveringregeling voor melkpoeder kwam het accent veel te sterk op de kaasproductie te liggen, waarvoor wel een inleveringregeling gold.

Niet alleen oefende de veel te grote productie een directe ongunstige invloed uit op de kaasprijs, maar had tevens tot gevolg, dat, toen de inleveringregeling voor kaas verviel in verband met de intrede van de E.E.G., de kaasmarkt volledig instortte en de andere producten meetrok in zijn val. Dit gebeurde in april 1968 waarbij de melkprijs voor de veehouder in éénmaal daalde met 6 à 7 cent per kg.

In het algemeen moeten wij dus wel concluderen dat het melkprijsjaar 1967/1968 voor de zuivel ongunstig is geweest. Mede onder invloed van de naderende Europese markt, waarop een vrije maar ook zeer harde concurrentie wordt verwacht, valt in toenemende mate een streven waar te nemen om te komen tot grotere eenheden. Het is ook wel duidelijk, dat de enkeling, de plaatselijke zuivelfabriek, geen enkele rol meer zal kunnen spelen op deze markt, temeer omdat juist buiten onze landsgrenzen de machtsconcentraties in de zuivelindustrie onder de druk van de economische omstandigheden reeds veel verder zijn gevorderd, dan bij ons. Deze overweging en de teleurstellende ontwikkeling van de melkprijs heeft er in Drente toe geleid, dat de reeds lang bestaande plannen om te komen tot een volledige reorganisatie der Drentse zuivelindustrie onder centrale leiding van DOMO-BEDUM plotseling in een beslissend stadium zijn gekomen. Door een gemeenschappelijke exploitatie van alle Drentse zuivelbedrijven zou men niet alleen een machtspositie van betekenis kunnen innemen door de bundeling van de melk, maar zou tevens een interne reorganisatie tot stand kunnen worden gebracht, die kostenbesparend zou werken en de veehouder direct ten goede zou komen. Deze reorganisatie zou ondermeer bestaan uit de sluiting van een aantal onrendabele bedrijven, bundeling van het melkvervoer, beperking van het tank-transport, doelmatige investering, opheffing onderbezetting, productieplanning enz. enz.

Het is duidelijk, dat deze voordelen alleen maar kunnen worden bereikt door intensieve samenwerking, maar dit betekent tevens een vergaande prijsgeving van de zelfstandigheid, omdat een strakke centrale leiding noodzakelijk zal zijn. Het is geen gemakkelijke beslissing, doch in het algemeen heeft men in Drente wel positief gereageerd, zo positief dat de nieuwe organisatie reeds een feit is geworden, ondanks dat enkele bedrijven hun eigen weg wensen te gaan. Op een tweetal vergaderingen zijn ook onze leden uitvoerig ingelicht over deze plannen en dit heeft geleid tot een mandaat aan het bestuur om in deze zaak te handelen in het belang van de leden.

Op dit moment zijn de onderhandelingen nog gaande. Het is moeilijk reeds nu een oordeel te vellen, doch met het oog op de economische ontwikkeling naar een vrije markt, waarop snel moet worden gereageerd, met een zo groot mogelijk assortiment in steeds weer nieuwe, duurdere verpakkingen lijkt deze nieuwe organisatie op den duur toch wel de beste kansen te hebben.

J. Tuinstra, directeur

### **Besluit 1968 / 1969**

Het afgelopen boekjaar kenmerkte zich door een grote mate van onrust op allerlei terrein. Politiek en sociaal doordat het verschil tussen arm en rijk, tussen armoede en welvaart in de wereld nog verder toenam en de honger, ondanks de overvloed, nog niet overal kon worden gestild. Op economisch terrein spitste zich de onrust toe in de sectoren van landbouw en vee-teelt. Deze wordt veroorzaakt door de groeiende overschotten aan landbouw- en zuivelprodukten in West-Europa, waarvan de financiering de lidstaten van de E.E.G. voor grote problemen stelt.

Op dit punt zouden snelle beslissingen en een krachtig landbouwbeleid vanuit Brussel uitkomst kunnen bieden, doch helaas het tegendeel is het geval. Na het ingaan van de gemeenschappelijke markt op 28 juli 1968 is er in feite geen enkele beslissing meer genomen om te komen tot een oplossing van dit probleem.

Men stelt steeds uit, reeds driemaal is het oude melkprijsjaar verlengd, waardoor de bestaande problemen zich ophopen. Dit betekent niet alleen een gevaar voor het inkomen van de Europese boer, door de, druk op de melkprijs, doch brengt ook de gehele boerenstand in diskrediet.

De voortdurende perspublicaties over de „boterberg" wekt bij het publiek niet alleen weerzin tegen boter en overproductie doch werkt ook door naar andere zuivelproducten, die men nu plotseling, geheel onrechtvaardig en unfair beticht van schadelijke invloeden op hart en bloedvaten. Om op lange termijn tot een oplossing te komen zoekt men het in de richting van een herstructurering van de landbouw en een algehele hervorming van het landbouwbeleid naar die productiemogelijkheden, die in de plaats komen van de voortbrenging van tarwe, suiker en melk. Dit geeft echter geen oplossing voor dit ogenblik. Ook de regeling van slacht- en omschakelingspremies, die zeer spoedig van kracht wordt, geeft geen drastische vermindering van de veestapel. Daarom neigt Brussel meer en meer naar het middel de kosten van de overschotten en de aanpassing aan de markt af te wentelen op de producenten.

Dit betekent dus in de nabije toekomst een verlaging van de melkprijs, waarmee men reeds door allerlei manipulaties is gestart. Dit is een sociaal onaanvaardbare politiek in de steeds groeiende welvaart van Europa.

Zoals in het vorig jaarverslag reeds was vermeld, kwam er in Drente een grote zuivelconcentratie tot stand, doordat een groot aantal coöperatieve zuivelfabrieken besloten met ingang van 28 april 1968 één Gemeenschappelijke Exploitatie te vormen in DOMO-BEDUM verband.

De voordelen zijn duidelijk: meer macht door bundeling van veel melk, meer mogelijkheden door onderlinge verschuiving, interne reorganisatie en sluiting van onrendabele bedrijven, reorganisatie van het melkvervoer, beperking van het tank-transport, doelmatige investering, centrale productie-planning, opheffing onderbezetting enz. enz.

Dit betekent echter ook een vergaande prijsgeving van de zelfstandigheid en vrijheid der plaatselijke fabrieken; een opoffering, die hier en daar nog al wat moeite koste.

Op korte termijn is reeds veel bereikt, doch het is duidelijk, dat de overgang naar een wezenlijk totaal ander beeld van de zuivelindustrie in Drente en Groningen ook weer niet te snel kan gaan om de betrokkenen niet kopschuw te maken en om niet de binding met de boer te verliezen. Immers al de genoemde voordeler kunnen alleen worden bereikt door intensieve samenwerking en de enthousiaste medewerking van allen.

Na intensief en langdurig beraad is het bestuur van „ROGAT" tot de conclusie gekomen, dat het ook voor haar bedrijf zeer moeilijk, zo al niet onmogelijk zal worden in de toekomst alleen en zelfstandig te blijven doorgaan.

Daarvoor zijn de productie- en afzetmogelijkheden te beperkt en het risico voor de hoge investeringen te groot. Op 1 januari 1969 werd de toetreding tot de Gemeenschappelijke Exploitatie een feit, en verloor zij na tachtig jaar te hebben bestaan in wezen haar zelfstandigheid. Een wat trieste afgang van de eerste en oudste coöperatieve zuivelfabriek in Drente, maar ook een jaar later, bij het schrijven van dit verslag nog beslist verantwoord.

De G.E. heeft in het afgelopen jaar financieel aan het gestelde doel beantwoord en is, gezien de ontwikkelingen in de zuivel industrie in overig Nederland en in Europa, zeker niet te vroeg ontstaan.

Voor de leden van „ROGAT" was het laatste zelfstandige jaar financieel een zeer goed jaar. Dit blijkt het duidelijkst uit de berekening van de uitbetaalde melkprijs eerder in dit verslag. Naast de door de bijzondere omstandigheden vrijkomende toevallige baten, was ook de eigen exploitatie, ondanks de toenemende concurrentie, weer gunstig. Voortaan zullen de baten en lasten worden opgenomen in groter verband, maar wij zijn er stellig van overtuigd, dat onze leden daarmee zeker zijn gebaat.

Graag aan het einde van dit tachtigste jaarverslag onze welgemeende dank voor de medewerking en het vertrouwen, die wij in de voorbije jaren van U allen mochten ontvangen.

T. Tuinstra, directeur

Gegevens uit deze twee jaarverslagen betreft uitbetaalde melkgelden.

*Eerste 8 rijen / KG. vet - laatste 2 rijen / 100KG. melk*

jaar	66/67	67/68	68/69
Bondsadvies	7.471	7.979	8.378
kwaliteitstoeslag / korting	0.103	0.097	0.096
nabetaling	1.200	1,52	1.913
	8.774	9.596	10.387
heffing en/of uitkering zuivelfonds	0.496	0.281	0.154 * ?
totaal excl. melkprijstoeslag	9.27	10.233	9.877 * ?
melkprijstoeslag	0.497	0.274	-
totaal uitbetaald melkgeld	9.767	10.151	10.372 *
Melkgeld in Rogat gemiddeld	38,58	40,07	41.01 *
Melkgeld bij 3,7% vet	35,--	37,70	39.13 *

- zat rectificatie blz. bij

**Bijlage III Rogat Laatste jaarverslag 1977.**  
Opgemaakt na echte sluiting - 12 mei 1987.

**OPHEFFING „ROGAT"**

Zoals reeds terloops door de Directeur in het „BESLUIT" in het vorig jaar verslag werd meegedeeld, bereikte ons in het begin van 1977 het voorstel van het DOMO-bestuur om alle activiteiten van het bedrijf in de loop van 1977 te staken en om daarna te trachten het bedrijf van de hand te doen.

Als motief gold, dat er in DOMO-verband nauwelijks nog plaats meer zou zijn voor twee consumptiemelkbedrijven, laat staan van de drie nog bestaande, te weten Groningen, Emmen en Rogat.

De oorzaken hiervan waren:

1. De dalende omzetten aan consumptiemelk enz. tengevolge van de gestage afbrokkeling van de omzetten in het straatkanaal.
2. De toenemende kosten, die nopen tot grotere geautomatiseerde bedrijven.
3. De overschakeling op eenmalige verpakking, die leidt tot centralisatie van de productie
4. De uitbreiding van de samenwerking in MELDOC-verband met meerdere consumptiemelk bedrijven in Nederland, waardoor spreiding van de productie plaats vindt.

Door de aankoop van de melkinrichting „LEERDAM" was het mogelijk gebleken twee bedrijven binnen de DOMO efficiënt te kunnen laten werken. Naast het grote centrale bedrijf te Groningen is om een aantal op zichzelf wel logische redenen Emmen gekozen als tweede bedrijf en was er in deze gedachtegang voor „ROGAT" geen plaats meer.

Doordat „RUINERWOLD" in het najaar van 1977 zijn bussenmelkontvangst zou sluiten, zou te zelfder tijd de activiteiten van het R.M.O. station „ROGAT" overgaan naar „RUINERWOLD". Bovenstaande harde zakelijke feiten werden op 12 mei 1977 aan het voltallige personeel meegedeeld, die ter gelegenheid daarvan de vlag op de fabriek halfstok hadden gehesen.

Op 24 mei daarna werd in een buitengewone Ledenvergadering door Drs. S. W. Meihuizen, hoofddirecteur van DOMO de motieven en achtergronden van de sluiting van „ROGAT" nader toegelicht.

Voor de Leden van „ROGAT" betekent dit, dat na bijna 90 jaar te hebben bestaan, het oudste zuivelbedrijf in Drenthe op 15 oktober 1977 voorgoed haar poorten sloot. Niet om haar financiële resultaten, want die bleven tot het laatst toe onverminderd gunstig, maar alleen omdat om bovengenoemde redenen er geen taak meer was in de Gemeenschappelijke Exploitatie van DOMO.

Het Bestuur heeft primair de taak om te streven naar de hoogst mogelijke opbrengst van de melk van haar Leden ook in de toekomst en in dat licht bezien moest zij, hoe moeilijk dat haar ook viel, de conclusie van het rapport over „ROGAT" onderschrijven, dat de C.Z. ROGAT haar bijdrage aan de Gemeenschappelijke Exploitatie kan vergroten door haar totale activiteiten te beëindigen. Op 15 oktober 1977 werd de productie van consumptiemelk en melkproducten gestaakt. De inrichting van het R.M.O. station te Ruinerwold ondervond nogal enige vertraging zodat het nog tot 17 april 1978 duurde voordat ook de R.M.O. melkontvangst kon worden gesloten en de ketels voorgoed werden gedoofd.

Het werd stil op „ROGAT". Op 12 mei 1978, precies een jaar na de officiële bekendmaking van de voorgenomen sluiting vond de laatste bestuursvergadering plaats in de bestuurskamer van het eigen bedrijf. De slopers hadden hun taak volbracht; het bedrijf met grond en woning was verkocht en op 17 mei 1978 vond de overdracht aan de nieuwe eigenaar plaats.

Sic transit gloria mundi.

Zo gaat de roem der wereld voorbij.

Hieronder volgt nog een kort verslag over het boekjaar 26 december 1976 t/m 24 december 1977, waarbij wordt opgemerkt dat de productieactiviteiten plaatsvonden tot 15 oktober 1977.  
*[niet volledig overgenomen.]*

### **HET PERSONEEL**

Het is duidelijk, dat de onverwachte mededeling op 12 mei 1977 van de voorgenomen sluiting van „ROGAT" bij het personeel zeer hard aankwam en met enige verbijstering werd ontvangen. Velen hadden jarenlang hun beste krachten aan het bedrijf gegeven, beschouwden dit als hun levenswerk en waren in de loop der jaren met de omgeving en de gemeenschap volkomen vergroeid. Wel was voor allen het Sociaal Plan van toepassing, maar de onzekerheid voor de toekomst bleef. Al spoedig kwam het overleg over deze toekomst met de betrokkenen tot stand. Velen werden min of meer gelijkwaardige functies in andere DOMO bedrijven aangeboden; weer anderen zochten op eigen initiatief werk.

Een jaar na de schokkende mededeling was de situatie als volgt:  
in zuivelfabrieken binnen DOMO vonden 5 personen werk.

buiten de zuivel op eigen initiatief	13 personen
chauffeurs bij diverse zuivelfabrieken	6 personen
Vereniging v. Veehouderijbelangen	2 personen
afgekeurd of bijzondere afvloeiingsregeling	6 personen
militaire dienst	1 persoon.

De 9 loonventers konden hun werkzaamheden voortzetten terwijl ook het personeel van het filiaal te Meppel voorlopig bleef, zij het allen in ander dienstverband.

De afscheidsavond van bestuur en personeel vond plaats op zaterdag 5 november. Bij het scheiden van de markt werd nog aandacht besteed aan een drietal jubilarissen namelijk J. ten Hoeve (40 jaar in de zuivel) eriJ: Kamp én R. Santing (beide 25 jaar in de zuivel).

Rest ons nog het personeel voor de laatste maal te bedanken voor de correcte uitvoering van de opgedragen taak en de plezierige verstandhouding, die er altijd heerste binnen het bedrijf. Wij hopen, dat het hen ook in de nieuwe omstandigheden goed mag gaan.

### **Besluit**

Afgezien van de persoonlijke betrokkenheid bij de gebeurtenissen van het afgelopen jaar, die hebben geleid tot het verdwijnen van „ROGAT" en die van mij andere zorgen en andere werkzaamheden vroegen dan de dagelijkse bedrijfsvoering, was 1977 in financieel opzicht voor de meeste veehouders niet ongunstig. De afzet van de meeste zuivelproducten leverde weinig problemen op; integendeel door de betrekkelijk geringe stijging van de melkproductie trad er met name voor de kaas een zekere schaarste op, die leidde in het najaar tot extreem hoge prijzen. Het was duidelijk, dat dit niet zo zou kunnen blijven, temeer omdat het evenwicht tussen de opbrengsten van de verschillende zuivelproducten niet zonder moeilijkheden blijvend verstoord kan zijn. In 1978 volgde al spoedig een prijsval, die erg hard aankwam en die tevens een pleidooi inhield voor een meer evenwichtiger produktie- en verkoopbeleid voor de gehele zuivelindustrie.

Dit jaarverslag zal dan het laatste verslag zijn van de activiteiten van de Coöp. Fabriek van Melkproducten ROGAT te DE WIJK. Voortaan zullen wij door blijven gaan onder de naam MELKVEEHOUDERS VERENIGING ROGAT te DE WIJK. Het deed ons goed na de sluiting nog vele reacties te horen van min of meer bij ons bedrijf betrokkenen zowel leveranciers als afnemers, dat zij „ROGAT" niet kunnen missen. Het geeft ons het gevoel dat wij gelukkig de herinnering aan iets goeds en waardevols hebben kunnen nalaten. Voor de toch laatste maal wil ik dan ook allen, zowel leden als medewerkers die de afgelopen jaren daaraan hebben meegewerkt van harte dank zeggen en hen alle goeds toewensen voor de toekomst ...

J. Tuinstra.

**Gebruikte bronnen:**

1	Ontwikkeling vd landbouw in Drente	A. ten Heuvel	1914
2	100 JR D.L.G. Gedenkboek	J. Homan	1947
3	50 JR Drentse Zuivelbond	Tj. W. Boijenga	1947
4	Zuivelcoöperatie in Nederland	J. A. Geluk	1967
5	Boeren op het Drentse zand	J. Bieleman	1987
6	Eigen aantekeningen in map	Div.	
7	Oudste fabriek in Drente stilgelegd LvB	??	??
8	Jaarverslagen Rogat D.A. Assen	Div. jaren ontbreken	
9	Gedenkboek 75 jr. Dalen		1964
10	Gedenkboek 60 jr. Borger		1854